

SECTION 5. PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF INTERETHNIC AND INTERCULTURAL RELATIONS

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-659-1-16>

CONTEMPORARY UKRAINIAN ART AS A PSYCHOLOGICAL SPACE FOR THE PRESERVATION AND TRANSMISSION OF CRIMEAN TATAR IDENTITY

СУЧАСНЕ УКРАЇНСЬКЕ МИСТЕЦТВО ЯК ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПРОСТІР ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ТРАНСЛЯЦІЇ КРИМСЬКОТАТАРСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Osmanova A. M.

*Candidate of Psychological Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Psychology and Sociology
V. Dahl East Ukrainian National
University
Kyiv, Ukraine*

Османова А. М.

*кандидат психологічних наук,
доцент,
доцент кафедри психології
та соціології
Східноукраїнський національний
університет імені В. Даля
м. Київ, Україна*

Osmanov D. M.

*Honored Artist of Ukraine, Associate
Professor,
Professor at the Department of Opera
and Symphonic Conducting,
National Music Academy of Ukraine
Kyiv, Ukraine*

Османов Д. М.

*заслужений діяч мистецтв України,
доцент,
професор кафедри оперно-
симфонічного диригування
Національна музична академія
України
м. Київ, Україна*

Національна ідентичність постає як центральний психологічний компонент національної самосвідомості, виконуючи функцію її мотиваційно-сміслового ядра та водночас глибинного підґрунтя. Вона охоплює як усвідомлювані, так і несвідомі, ірраціональні виміри психічного життя, що зумовлює її особливу стійкість та емоційно-ціннісну насиченість. У сучасному науковому дискурсі національна ідентичність розглядається як стрижнева структурна одиниця

національної самосвідомості, що функціонує на взаємопов'язаних індивідуальному, груповому та суспільному рівнях.

Етнічні цінності функціонують як цілісна система життєвих смислів, світоглядних орієнтирів, культурних традицій, звичаєвих норм і колективних ідеалів, які представники етносу визнають репрезентативними для збереження та підтримання національної ідентичності як на рівні окремої особистості, так і на рівні етнічної спільноти загалом. У межах художніх практик ці цінності набувають символічної форми, що підвищує їх психологічну доступність та сприяє міжпоколінній трансляції.

Процес формування національної ідентичності кримськотатарського народу значною мірою визначається національно-культурним відродженням, що включає реінтеграцію історичної пам'яті, символічне осмислення національних образів, відновлення традицій, мови та міфопоетичної спадщини. У контексті сучасного українського мистецтва ці процеси репрезентуються як форма психологічного осмислення колективного досвіду та механізм збереження культурної послідовності в умовах соціальних і міжетнічних трансформацій. Таким чином, національна ідентичність виступає духовно-культурною основою національної картини світу, прояви якої мають специфічний психологічний характер у межах кожної етнокультурної спільноти.

Після 2014 року виникла потреба у пошуку нових форм репрезентації кримськотатарської ідентичності за межами традиційного культурного простору. Сучасне мистецтво України стало особливим психологічним середовищем, де відбувається символічне осмислення колективного досвіду, актуалізація історичної пам'яті та переосмислення образів колективного «Я».

Художнє слово, музика, візуальні практики, театр, кіно та перформативне мистецтво функціонують не лише як індивідуальні творчі акти, а як форми колективного психологічного висловлювання, що поєднують особистісний і груповий досвід. Через мистецькі образи артикулюються ідентичності, формується усвідомлення колективної історії, інтегрується емоційний досвід, виникають смисли, пов'язані з надією, опором і прагненням до збереження культурної спадщини. Мистецтво виступає інструментом міжкультурного діалогу та психологічної медіації між минулим, теперішнім і майбутнім спільноти.

Традиційне кримськотатарське мистецтво сформувалося як унікальний синтез різноманітних культурних впливів: ісламські естетичні канони, тюркська орнаментика та локальні етнографічні традиції відображали побут, світогляд і ритуали народу. Орнаментальні мотиви у вишивці, кераміці, різьбі по дереву, текстилі та ювелірних виробach несуть не лише естетичне, а й символічне значення: вони виконували

роль оберегів і передавали інформацію про родові зв'язки, соціальний статус та національну приналежність. У сучасній художній культурі ці традиції набувають нових форм, стаючи засобом збереження колективної пам'яті та культурного самовираження.

Рузем Скибін – майстер декоративно-ужиткового мистецтва, чий тарелі, керамічні панно та розписи інтерпретують традиційні кримськотатарські мотиви у сучасному контексті, створюючи «місток» між минулим і сьогоденням. За словами митця, через мистецтво він прагне передати дух і культурну пам'ять свого народу, підкреслюючи важливість орнаменту як символу ідентичності та історичної спадщини (Скибін, цит. за LSM.lv, 2025) [1].

Таким чином, творчість Скибіна демонструє, що візуальне мистецтво функціонує не лише як естетичне висловлення, а як психологічний простір збереження та трансляції етнічної ідентичності, де традиційні символи набувають сучасного значення та сприяють міжпоколінній культурній пам'яті.

Музичні практики також слугують засобом репрезентації ідентичності та інтеграції колективного досвіду. Важливим прикладом є діяльність композитора і фольклориста Джемлія Карікова, який випустив масштабну хрестоматію кримськотатарської музики «*Qırımñıñ yerli muzikası*», над якою працював протягом семи років, і заснував ансамбль традиційної музики «Maqam», що відтворює старовинні пісні й інструменти, підтримуючи культурну спадщину спільноти (Каріков, 2020; ATR, 2021) [2].

У музичному мистецтві спостерігається інтеграція традиційних кримськотатарських мотивів із сучасними жанровими формами. Яскравим прикладом є творчість співачки Джамали, яка через особистий досвід та музичний спадок родини репрезентує історію депортації кримських татар і збереження національної гідності. Її композиція «1944», що здобула перемогу на Євробаченні 2016 року, виступає не лише музичним твором, а й актом культурної пам'яті та символічним відгуком на колективну травму, який отримав широкий міжнародний резонанс.

У цьому контексті варто також відзначити творчість Ділявера Османова – українського диригента та педагога кримськотатарського походження, чия діяльність є вагомим внеском у збереження й розвиток кримськотатарської музичної культури. Д. Османов поєднує глибоке знання традиційного кримськотатарського музичного спадку з елементами академічної музики.

Окремо заслуговує на увагу мистецький проект «Симфонія Криму. Повернення» композиторки Ельвіри Емір. Цей проект став своєрідною музичною відповіддю на анексію Криму, актом духовного опору

й нагадуванням про невід'ємність півострова від української культурної та історичної спільноти. У межах проєкту поєднано академічну музику з національними кримськотатарськими мотивами, що уможливує міжкультурний діалог і привертає увагу широкого загалу до теми тимчасової окупації та утисків корінного народу. Музика в цьому контексті постає не лише як форма естетичного висловлення, а як інструмент історичної пам'яті, національної гідності та культурної стійкості. Проєкт також є платформою для осучаснення кримськотатарської музичної традиції, її популяризації та інтеграції в загальноукраїнський мистецький дискурс [4].

Театр і кіномистецтво виконують важливу роль у візуалізації кримськотатарської ідентичності. Документальні та художні стрічки, що висвітлюють історичні події, формують простір для актуалізації колективної пам'яті і стимулюють суспільний діалог щодо культурної спадщини, ідентичності та історичної пам'яті. Зокрема, фільм Ахтема Сейтаблаєва «*Чужа молитва*» (2017) демонструє, як мистецтво може виступати формою психологічної медіації та підкреслювати важливість культурної солідарності у складних історичних обставинах [3].

У такий спосіб сучасне українське мистецтво виступає платформою для міжкультурного діалогу, де кримськотатарська ідентичність не лише зберігається, а й активно розвивається, набуваючи нових форм і змістів, сприяючи консолідації суспільства на засадах взаємоповаги, солідарності та спільної історичної відповідальності. Воно функціонує як психологічний простір, у межах якого кримськотатарська спільнота може символічно відтворювати власну ідентичність, інтегрувати історичну пам'ять та переживання колективної травми, а також формувати міжпоколінневий і міжетнічний діалог. Завдяки поєднанню традиційних форм і сучасних художніх практик мистецтво стає не лише засобом культурного збереження, а й ефективним інструментом підтримки національної самосвідомості та культурної стійкості.

Література:

1. Скибін Рустем. *Qalqan: Символи кримських татар*. Інтерв'ю у Суспільні ЗМІ Латвії. [Електронний ресурс] Режим доступу: https://ukr.lsm.lv/statija/mistectvo-ta-kultura/mistectvo-ta-kultura/04.10.2025-u-rizi-vistavka-qalqan-simvoli-krimskix-tatar-rustema-skibina.a617009/?utm_source (дата звернення: 09.02.2026).
2. Каріков Джеміль. *Qırımñıñ yerli muzİKası: Хрестоматія кримськотатарської музики*. АТР. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://atr.ua/news/201233-qirinnin-yerli-muzikasi-dzemil-karikov-vipustiv-hrestomatiu-krimskotatarskoi-muziki-zaman?utm_source (дата звернення: 09.02.2026).

3. Ахтем Сейтаблаев. *Чужа молитва* (2017). USFA. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://usfa.gov.ua/movie-catalog/chuzha-molytva-i8707?utm_source (дата звернення: 09.02.2026).

4. Емір Ельвіра. *Симфонія Криму. Повернення*. КНПУ. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://kpu.gov.ua/archive/tvir-symfonia-krymu-povernennia/?utm_source (дата звернення: 09.02.2026).